

KOROŠKI SLOVENCİ NEKOČ IN DANES

Tina Bilban in Nilvesa Fajič

UDK: 323.15[436.5=163.6]; COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Koroški Slovenci nekoč in danes

Po razpadu Avstro-ogrske monarhije se je s koroškim plebiscitom leta 1920 oblikovala narodna manjšina koroških Slovencev, ki je svoje pravice dobila po drugi svetovni vojni s podpisom 7. člena Avstrijske državne pogodbe. Slovenska javnost ter slovenska in avstrijska državna politika pa pogosto pozabljajo na pravice narodne manjšine. Koroški Slovenci so si obstoj in razvoj zagotovili z ohranitvijo kulture in identitete, ki se bosta z novim znanjem in staro tradicijo prenesli na nove generacije.

KLJUČNE BESEDE

koroški Slovenci, narodna manjšina, etničnost, narod, nacija, identiteta, država

ABSTRACT

Carinthian Slovenians in times past and present

After the collapse of the Austro-Hungarian monarchy, the Carinthian plebiscite of 1920 established Carinthian Slovenians as a national minority. Their rights were only determined after the 2nd World War by ratifying the Paragraph 7 of the Austrian State Treaty. The Slovenian public, as well as the Slovenian and Austrian state policies, often disregard the national minority rights. The Carinthian Slovenians have secured their existence and development by maintaining their culture and identity which will be passed on to new generations with new knowledge and old traditions.

KEY WORDS

Carinthian Slovenians, national minority, ethnicity, nation, identity, state

AVTORICI

Tina Bilban

Naziv: dijakinja

Naslov: Repnje 50, 1217 Vodice, Slovenija

Telefon: +386 (0)1 8323 006

E-pošta: tina.bilban@siol.net

Nilvesa Fajič

Naziv: dijakinja

Naslov: Zaloška 60, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: +386 (0)1 540 5073

Koroška je s Slovenci povezana že od 7. stol, ko je bila osrednji del slovanske kneževine Karantanije. Obdobje samouprave se je razmeroma hitro zaključilo in Slovenci smo več kot tisočletje preživeli pod germansko nadvlado, ki je s pomočjo nasilne asimilacije, predvsem pa z drobljenjem slovenskega ozemlja, vplivala na postopno pomikanje slovenske severne etnične meje proti jugu, vse do Drave (3). Po prvi svetovni vojni so nam spremembe na svetovnem političnem prizorišču ponudile možnost za tvorbo nove neodvisne države (Država SHS in pozneje Kraljevina SHS) in s tem za odhod iz Avstro-Ogrske. Severna meja nove države je bila določena s plebiscitom, na volilni izid pa je vplivala tudi obilna avstrijska propaganda. Nasilno ponemčevanje koroških Slovencev se je po tem še stopnjevalo in doseglo višek v času nacistične Hitlerjeve Nemčije. Njihov položaj se je izboljšal šele po drugi svetovni vojni, ko je Avstrija s podpisom državne pogodbe Slovincem in Hrvatom na območju Avstrije priznala pravice narodne manjšine (3).

S tem pa »boj« koroških Slovencev za narodne pravice še zdaleč ni končan. Medtem ko je večina prebivalcev Slovenije seznanjena z njihovo zgodovino, pa se jih le malo zanima za njihov trenutni položaj v Avstriji. Čeprav imajo pravice narodne manjšine z zakonom priznane že več kot pol stoletja, se odnos avstrijskih politikov do slovenske manjšine ni opazno spremenil. Tako so številne kršitve določb Avstrijske državne pogodbe (kot na primer enojezičnost) postale že kar stalnica njihovega vsakdana. Po osamosvojitvi Slovenije pa so se pojavile še nove težave, saj Avstrija ne priznava Sloveniji statusa naslednice podpisnice Avstrijske državne pogodbe, s tem pa zmanjšuje vpliv Slovenije na zaščito koroških Slovencev, h kateri se je Avstrija obvezala v 7. členu Avstrijske državne pogodbe (1). Tudi ostali spori med državama (JE Krško, vprašanje položaja nemško govorečega prebivalstva v Sloveniji, ki zahteva pravice narodne manjšine ...) še

Pričujoči prispevek je nastal na osnovi raziskovalne naloge, ki je sodelovala na 34. Srečanju mladih raziskovalcev Slovenije in bila tam posebej pohvaljena.

povečujejo nenaklonjenost dela Avstrijcev do slovenske narodne manjšine. Bitka za etnično preživetje se torej nadaljuje, njen izid pa ostaja negotov.

Združanja koroških Slovencev. Na prehodu iz agrarne v industrijsko družbo je potekala tudi socialna preobrazba prebivalstva. Ta proces je pospeševal nastajanje društev zlasti v mestih, trgih in industrijskih krajih. Društveno gibanje se ni omejevalo na meščanske družbene sloje, temveč je kmalu zajelo tudi kmečko prebivalstvo in naposled še delavstvo. Prav društva so posameznikom omogočala izoblikovanje politične zavesti in prepričanja. Koroške Slovence so povezala v enotnejšo skupnost in omogočila lažji stik z matico na drugi strani meje (2). Najpomembnejši gospodarski organizaciji sta Zveza bank in Zadruga-Market, ki sta pripomogli k enakopravni vključitvi koroških Slovencev v gospodarski razvoj Koroške. Izreden pomen pa imajo predvsem izobraževalne ustanove (slovenska gimnazija v Celovcu, višja šola za gospodarske poklice, dvojezična trgovska akademija ...), ki ne prispevajo le k izboljšanju ekonomskega položaja koroških Slovencev, temveč so tudi pomemben dejavnik pri ohranjanju slovenske identitete in kulture.

Politično dogajanje. Koroški Slovenci so v povojnem času ustanovili dve osrednji politični organizaciji, Zvezo slovenskih organizacij in Narodni svet koroških Slovencev, sedaj pa ponovno deluje tudi skupno povezovalno telo Koordinacijski odbor koroških Slovencev, ki poleg obeh organizacij po novem vsebuje tudi predstavnike dunajskih Slovencev. Kljub temu pa koroški Slovenci vse do danes niso izoblikovali enotne politične stranke, ki bi njih in njihove interese zastopala na državni ravni.

Zanimiv je tudi odnos slovenskih politikov do političnega dogajanja v Avstriji. Čeprav politika sedanje vlade ni naklonjena manjšinam znotraj avstrijske republike, se Slovenija ni priključila protestom. Mediji njeno odločitev razlagajo predvsem z veliko finančno odvisnostjo od Avstrije, pomenom Avstrije pri vstopu Slovenije v EU in podporo Avstrije ob osamosvajanju, poleg tega pa naj bi položaj koroških Slovencev najlaže izboljšali po diplomatski poti. Za koroš-

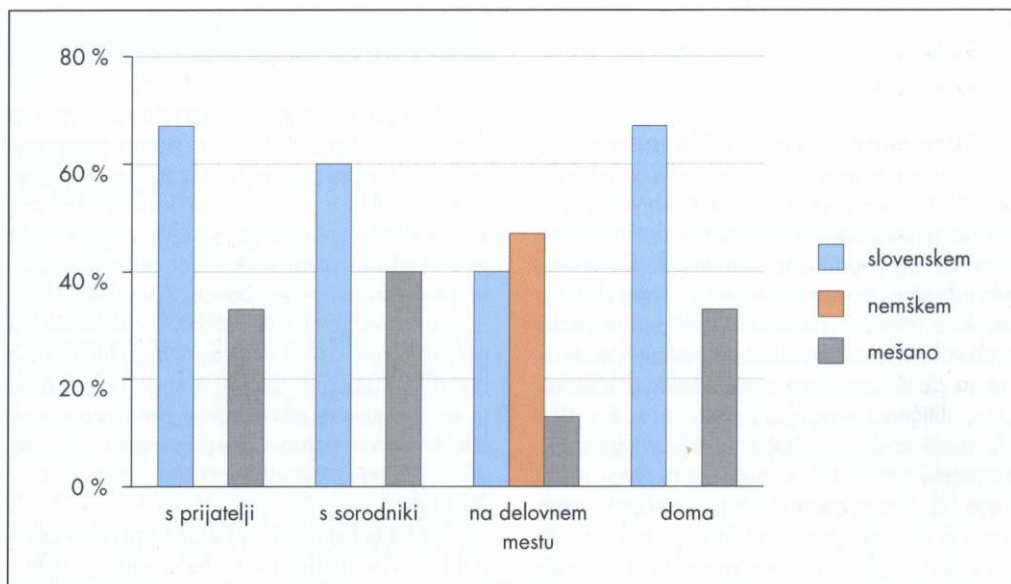
ke Slovence pomeni zmaga Svobodnjakov predvsem novo oviro pri uveljavljanju svojih pravic in prizadevanjih za izboljšanje položaja.

Anketi. V okviru raziskovalne naloge sva izvedli tudi dve anketi, ki sta nama omogočili neposreden in pristnejši stik z obravnavano problematiko. V prvi sva anketirali koroške Slovence v Selah. Anketo sva oblikovali tako, da je en anketni vprašalnik zajel celotno gospodinjstvo, vzorec pa je obsegal 25 anketirancev. Z anketo sva želeli izvedeti kaj več o sedanjem položaju koroških Slovencev. Drugo anketo sva izvedli v Ljubljani. Glavni namen anketiranja je bil ugotovitev poznavanja položaja koroških Slovencev; zaradi lažje primerjave sva sestavili podobna vprašalnika in zajeli enak vzorec – 25 ljudi.

Izmed anketirancev v Selah se ni nihče opredelil za Vindišarja, saj so Sele najbolj slovenska občina na avstrijskem Koroškem. Vsi anketiranci pa so se le stežka odločili med ostalimi identitetami, saj je njihova identiteta prav gotovo sklop vseh treh, manjšinske, državne in regionalne oziroma deželne. Izmed vsebin slovenske identitete pa ima najpomembnejše mesto jezik, ki je po njihovem mnenju osnovni razpoznavni znak navzven in povezovalec navznoter (4).

Pomembnost slovenskega jezika kot osnovnega sestavnega dela njihove identitete sva opazili med anketiranjem tudi sami, saj je zaradi preslabega znanja slovenščine anketiranje zavrnila le ena anketiranka, vsi ostali pa doma govorijo slovensko (67 %) ali mešano (33 %), kar je lahko posledica velikega števila mešanih zakonov. Številni anketiranci so tudi uporabili uporabo slovenskega jezika v vseh situacijah, ki jim to dopuščajo, zato slovenščina prevladuje tudi v pogovoru s sorodniki in prijatelji, kar 40 % pa jih slovenščino uporablja tudi na delovnem mestu.

Pomen jezika kot dejavnika slovenske identitete sva opazili tudi pri drugih odgovorih. Tako skoraj polovica anketirancev spremlja slovenske radijske programe, slovenskih televizijskih programov pa ne dobijo. V Selah imajo tudi nižjo stopnjo dvojezične ljudske šole, otroci vseh anketirancev pa so obiskovali tudi dvojezično

Slika 1: V katerem jeziku govorite (vir: anketa v Selah)?

višjo stopnjo ljudske šole in dvojezično glavno šolo ali gimnazijo.

Tudi maša v župniji poteka v slovenskem jeziku. Večina anketirancev (kar 80 %) pripisuje slovenski cerkvi na koroškem pozitiven vpliv na narodno zavednost, kar so utemeljevali predvsem z mašo v slovenščini, to pa spet potrjuje pomen jezika znotraj slovenske identitete.

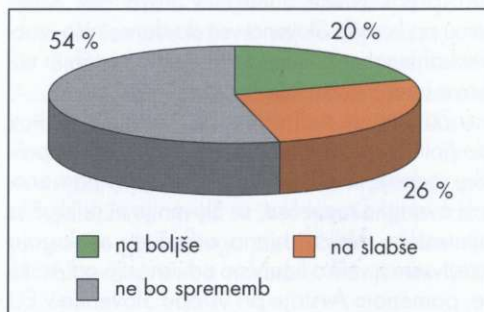
Večina jih je mnenja, da katoliška cerkev v Sloveniji na narodno zavednost Slovencev nima vpliva, anketiranci, ki so bili mnenja, da vpliva pozitivno, pa so to utemeljevali predvsem z vplivom na slovensko cerkev na Koroškem ter pozitivnim vplivom le-te.

Čeprav večina koroških Slovencev preko jezika in kulture ohranja vezi s Slovenijo, pa so njihovi stiki s Slovenijo precej redki. Občasne stike so ohranili predvsem tisti, ki imajo v Sloveniji sorodnike.

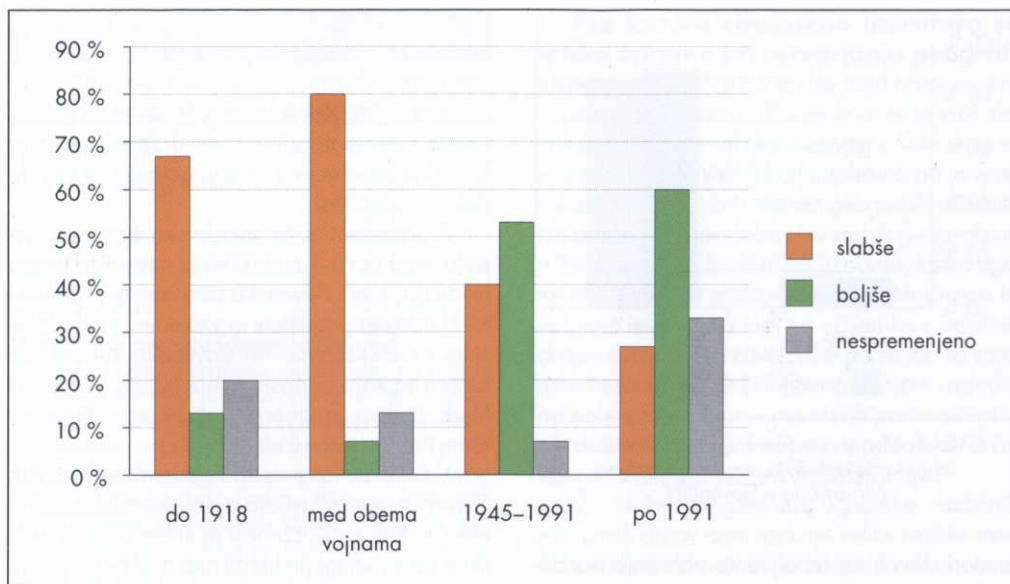
Med 44 % anketirancev, ki so bili mnenja, da na Koroškem primanjkuje slovenskih manjšinskih organizacij, jih je bilo skoraj 50 % mnenja, da primanjkuje kulturnih organizacij, kar je zopet posledica jezikovno-kulturne vsebine in značaja slovenstva. Tako jih večina ne pogreša gospodarskih organizacij, politične pa jih

pogreša le 11 %, kar je najverjetneje odraz razočaranja anketirancev ob nedavnih volitvah v Avstriji. Kar 56 % anketirancev je mnenja, da se vsebina avstrijske politike ne bo spremenila, le 20 % anketirancev pa pričakuje pozitivne spremembe. Pri tem morava omeniti tudi to, da je bila anketa izvedena kmalu po oblikovanju nove avstrijske vlade in so bolj optimistični anketiranci še vedno upali na vpliv protestov na spremembo sestave vlade.

Kljub slabemu položaju pa jih je več kot polovica mnenja, da se je po letu 1991 njihov

Slika 2: Menite, da so možnosti, da znotraj avstrijskega političnega sistema pride do sprememb (vir: anketa v Selah)?

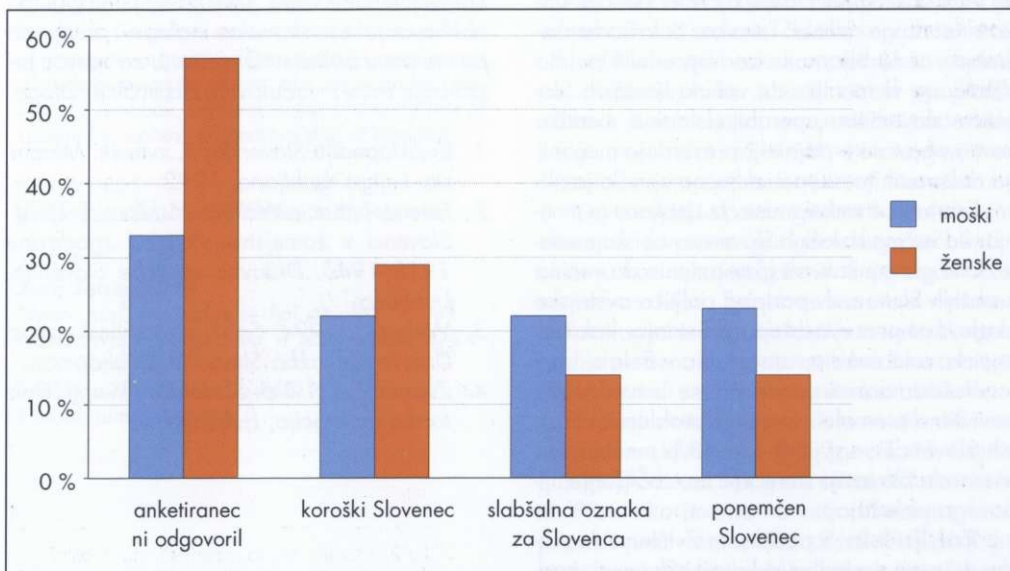

Slika 3: Kako se je glede na posamezna obdobja v 20. stol. spreminjal položaj koroških Slovencev (vir: anketa v Selah)?

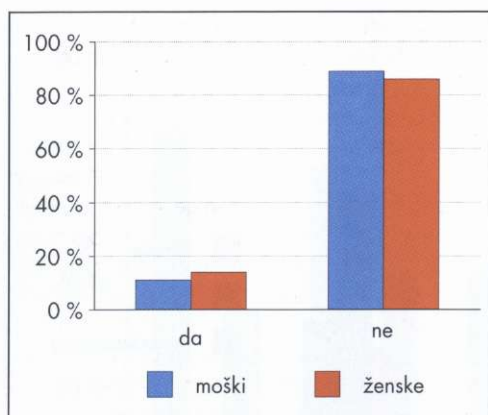
položaj izboljšal, kar 80 % pa jih je mnenja, da je bil njihov položaj najslabši med obema vojnama, pred podpisom 7. člena Avstrijske državne pogodbe. Bojijo pa se, da se je obdobje

je pridobivanja manjšinskih pravic in izboljševanja položaja končalo z nastopom nove vlade.

Drugačen pa je njihov odnos do Slovenije, saj so bili vsi anketiranci mnenja, da Sloveni-

Slika 4: Kako bi opredelili pojem Vindišarja (vir: anketa v Sloveniji)?

Slika 5: Menite, da Slovenija stori dovolj za izboljšanje položaja narodne manjšine (vir: anketa v Sloveniji)?

ja stori dovolj za izboljšanje položaja narodne manjšine. Eden izmed anketirancev je pri tem izpostavil predvsem veliko večjo (predvsem finančno) skrb Slovenije v primerjavi z Avstrijo in pa delovanje nekaterih posameznikov, ki znotraj matične domovine postorijo ogromno za ohranitev narodne manjšine in izboljšanje njenega položaja. V nasprotju z njimi pa je večina Slovencev po letu 1920 pozabila na narodno manjšino onstran meje, o čemer pričajo tudi rezultati druge ankete. Tako kar polovica anketirancev iz Ljubljane ne zna opredeliti pojma Vindišarja in menijo, da večina koroških Slovencev slovenščino uporablja le doma, medtem ko v pogovoru s prijatelji prevladuje mešani, na delovnem mestu pa izključno nemški jezik.

Ena tretjina anketirancev iz Ljubljane je mnenja, da večina koroških Slovencev obiskuje enojezične glavne šole ali gimnazije in da večina koroških Slovencev podpira politiko avstrijske vlade, kar precej odstopa od stanja, kakršno je pokazala anketa, opravljena v Selah.

Večina anketirancev pa se zaveda, da naredimo premalo za rešitev problema koroških Slovencev, saj jih je kar 88 % mnenja, da bi morala Slovenija storiti več za izboljšanje njihovega položaja.

Zaključek. S podpisom 7. člena Avstrijske državne pogodbe so koroški Slovenci uradno dobili pravice narodne manjšine. A uradna

listina ni spremenila nacionalnega mišljenja večine Avstrijcev, hkrati pa je vse od leta 1920 tudi večji del Slovencev vse bolj pozabljal na narodno manjšino. Tako se je kljub številnim političnim spremembam v obeh državah položaj koroških Slovencev v zadnji polovici stoletja le deloma izboljšal.

A predvsem nova, mlada sila, ki ostaja razpeta med novimi zamislimi in staro družinsko tradicijo, med slovensko in avstrijsko identiteto, ki ostajata prepleteni in vzajemni, med avstrijskim državljanstvom in slovensko kulturo, na katera so zelo ponosni in navezani, je tista, ki kljub težkim razmeram skrbi za ohranitev manjšine in njene kulture.

V Celovcu tako mlajše generacije koroških Slovencev predstavljajo avstrijsko intelektualno elito, katere izobraženost je močno nad avstrijskim povprečjem (in hkrati tudi nad povprečjem Celovca), del mladih pa ostaja tudi na podeželju, kjer z delom na kmetiji ali v družinski obrti nadaljujejo družinsko tradicijo. Na Koroškem so se ohranile tudi številne organizacije koroških Slovencev, ki jih povezujejo v enotno skupnost, ki si želi še kaj več kot samo preživeti.

Zahvala

Zahvaljujemo se vsem, ki so nama pomagali pri oblikovanju raziskovalne naloge, predvsem pa mentorju Boštjanu Gradišarju za pomoč pri zbiranju virov in izdelavi raziskovalne naloge.

1. Enciklopedija Slovenije, 6. zvezek. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1992.
2. Ferenc, T., Kacin-Wohinz, M., Zorn, T. 1974: Slovenci v zamejstvu. Pregled zgodovine 1918–1945. Državna založba Slovenije. Ljubljana.
3. Weber, T. 1994: Šolski zgodovinski atlas. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
4. Zupančič, J. 1996: Slovenci v Avstriji. Doktorska disertacija, Ljubljana.